

RYBNÍKY: JAKOST VODY A LEGISLATIVA

JINDŘICH DURAS, JAN POTUŽÁK

RNDr. JINDŘICH DURAS, Ph.D.

viz. str. 31

Ing. JAN POTUŽÁK, Ph.D.

viz. str. 31

Celou oblast upravuje jen velice málo předpisů, takže člověk nemusí být žádný legislativec, aby situaci pochopil. Nicméně i jednoduchou situaci lze zkomplikovat.

ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Vodní zákon (VZ), tedy zákon č. 254/2001 Sb. má ze všech zde uváděných právních norem největší právní sílu, nicméně nemůže řešit problematiku v detailu. Proto jsou jeho části dále podrobně upraveny předpisy nižší právní síly. Nás musí zajímat především nařízení vlády (NV) č. 401/2015 Sb., kde je mimo jiné stanoveno, co je ještě přípustné znečištění povrchových vod. Pak už do hry zasahuje pouze metodický pokyn (MP) ZPO3/2003, tedy předpis nejnížší právní síly, který je závazný pouze pro úředníky daného ministerstva, zde MŽP. V praxi dle tohoto MP postupují úředníci při povolování, kolik hnoje, krmiv a ryb smí do rybníka rybaři dávat.

Rámcová směrnice, tedy Směrnice EU č. 2000/60/ES, která určuje rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky, je sice často citována, ale v praxi nám v nejbližších letech nijak nepomůže. Vztahuje se totiž především na tzv. vodní útvary, přičemž ze zhruba 16 000 jihočeských rybníků jich jen jedenáct bylo za samostatný vodní útvar uznáno. Ale ani tady nic nezmůžeme, protože Rámcová směrnice je skutečně pouze tím už v názvu deklarovaným „rámcem“, který si členské státy musí samostatně naplnit vhodným obsahem. A my doposud nemáme žádnou metodiku, jak to udělat v případě rybníků. A hned tak ji mít ani nebudeme.

VODNÍ ZÁKON

Vodní zákon (znění novely s účinností od 1. 7. 2014) se jakosti vody v rybnících týká prakticky výhradně v § 39, kde se v odst. 7 říká, že k aplikaci závadných látek do vod je nezbytné mít povolení, tzv. výjimku – a právě postup při udělování této výjimky upravuje již zmíněný metodický pokyn. K závadným látkám aplikovaným na rybnících patří samozřejmě hnojiva, látky

používané k léčení ryb a proti organismům z kategorie „škůdci (včetně pesticidů), látky k vápnění – a také krmiva. Výjimku vydává příslušný krajský úřad, přičemž přihlíží ke stanovisku orgánů ochrany přírody a správců povodí (státní podniky Povodí).

VZ v témže § 39, ale v odstavci 8 výslovně uvádí, že: „Zásady pro stanovení podmínek pro použití závadných látek... a při nakládání s vodami za účelem chovu ryb nebo vodní drůbeže, popřípadě jiných vodních živočichů a vymezení kategorií rybníků z hlediska rybářského hospodaření stanoví MŽP a MZE vyhláškou.“ To je velmi důležité ustanovení, které jednoznačně říká, že zastaralá a nevyhovující metodický pokyn ZPO3/2003 musí být nahrazen vyhláškou, tedy předpisem mnohem větší právní síly. V letech 2010-2012 jsme se spolu s dalšími kolegy zúčastnili dlouhé série jednání se zástupci produkčních rybařů právě k přípravě nové vyhlášky. Spolupráce skončila v r. 2013, kdy se zdálo, že jsme už nacházeli společnou řeč. Tehdy se lobby produkčních rybařů podařilo do VZ propašovat jako tzv. „přílepek“ při schvalování jiného zákona ustanovení, kterým se z velké části z nutnosti něco řešit rybaři vyvlíkli – tak proč se věci dále věnovat, že? Aktuálně dle neoficiálních informací z ministerstva „není politická vůle“ vznik vyhlášky dále prosazovat. Co to znamená a proč ta vůle není, my nevíme.

Jak se rybaři (jako úhoři) vyvlíkli z utahující se smyčky, která je nutila brát větší ohled na kvalitu vody? Přílepek k Zákonu o vodovodech a kanalizacích č. 275/2013 Sb. přidal k VZ, § 39 ještě odst. 12, kde se praví, že: „K příkrmování ryb krmivou rostlinného původu prováděnému na rybníku tak, aby množství podávaných krmiv bylo rybi obsádkou zkonsumováno a nedošlo tak ke zhoršení jakosti vod, není třeba výjimka z použití závadných látek. Krmivo použité pro tyto účely nesmí obsahovat nebezpečné nebo zvláště nebezpečné závadné látky a příkrmování nesmí být bez výjimky prováděno na povrchových vodách uvedených v seznamu přírodních

Průhlednost vody ovlivňuje mimo jiné možnosti klíčení vodních makrofyt. Foto Jindřich Duras

koupališť podle zákona o ochraně veřejného zdraví a na vodárenských nádržích. Za splnění podmínek uvedených ve větě první a druhé není třeba provádět na rybníku ani na odtoku z něj sledování jakosti vod. V případě kontroly předloží rybníkář vodoprávnímu úřadu nebo České inspekci životního prostředí evidenci o hospodaření vedenou podle zákona o rybářství. "Všichni kromě rybářů považují tento přílepek za podraz a sabotáž. Ale to ony nechvalně známé přílepkové bývají...

Jde tedy v zásadě o dvě věci. (1) Není třeba se s nikým o množství krmiva bavit. To lze na jednu stranu pochopit, protože když máte v rybníce hladové ryby a někdo vám krmení zakáže, automaticky ryby nemají svůj „welfare“, nýbrž hlad, a to je jistě špatně. Je třeba ale říci, že množství potřebného krmiva pro každý rybník zásadně záleží na velikosti rybí obsádky. A tady je jeden z klíčů, kterými se ke kvalitě vody snad lze dostat, viz dále. (2) Nemusí se ani sledovat kvalita vody, takže nebudou ani k dispozici žádné údaje! Doposud sice nebylo pořizování údajů bez chyby (záleží, kde a kdy přesně vzorek rybáři nabrali), ale systém se přece jen začínal postupně vytvářet. Teď tedy data nebudou – a nikdo tak nebude moci ani rybáře znepokojovat komentáři, že rybník není čistý a mělo by se s tím něco dělat. Chyťte zařízení.

METODICKÝ POKYN ZP03/2003

Úvodem doporučuji všimnout si zajímavosti. MP vyšel v r. 2003 a v pasážích o jakosti

vody se odkazuje na nařízení vlády (NV) č. 82/1999 Sb. – to ovšem bylo právě v r. 2003 nahrazeno novou verzí, a to NV č. 61/2003 Sb., které už ale obsahuje podstatně přísnější požadavky na kvalitu vody. O přípravě a procesu schvalování každého takto důležitého právního předpisu se diskutuje vždy dlouho předem. Lze tedy považovat za „husarský kousek“, že se rybářské lobby podařilo protlačit MP tak, aby ještě stihl odkazovat na benevolentní předpis (číselné hodnoty některých parametrů jakosti vody pro jistotu přímo převzal do svého znění!), jenž už byl na samém konci své účinnosti. (Aktuálně bylo NV č. 61/2003 nahrazeno NV č. 401/2015 Sb.)

MP zavádí tzv. kategorizaci rybníků, a to rybníky polointenzifikační (daňově zvýhodněné) a intenzifikační (vyšší zdanění). Z pochopitelných důvodů byly tedy meze pro polointenzifikační rybníky nastaveny v obrovské šíři, aby se tam „vešlo všechno“. Dodnes rybáři na výtky k příliš intenzivnímu hospodaření reagují argumentem, že se nejedná o intenzivní, ale o polointenzivní hospodaření. Je to jen slovo, ale hned to líp vypadá...

Vodoprávní úřad (na krajských úřadech) se uvedeným MP tedy už neřídí při snahách o regulaci dávky krmiv, neboť mu to nepřísluší, ale jen při povolování dávkových hnojiv (výjimka z § 39 odst. 7 VZ). O to už ale v současnosti žádá málokdo – jednak se podstatně méně hnojí než dříve, protože rybníky jsou dostatečně úživné i bez toho, a jednak je možné zahrnout povolení apli-

kace závadných látek rovnou do řízení při udělování povolení k nakládání s vodami. Teď jsme u velmi důležitého bodu: povolení k nakládání s vodami. Pomiňme teď skutečnost, že spousta zejména menších rybníků nic takového ani nemá, i když ze zákona mít musí, a podívejme se, co k polointenzifikačním rybníkům říká metodický pokyn. Roční dávka krmiva (převážně obiloviny) se při průměrné hloubce 1 m přípouští až 3 000 kg/ha. Při vyšší průměrné hloubce se dávka úměrně zvyšuje. Tři tuny obilovin znamená zhruba 10 kg/ha fosforu – pokud má rybník třeba 50 ha, už je to pro vodní prostředí docela významný vnos. Ve srovnání s přípustnou dávkou superfosfátu (300 kg/ha za rok) je to ovšem málo. Do toho zapadají i přípustné dávky např. chlévské mrvy – až 3 500 kg/ha ročně a kejdy dokonce 10 000 kg/ha ročně. To je dalších cca 35-100 kg fosforu na hektar rybníka. Aplikace organických hnojiv jsou vázána řadou pravidel, která mají ochránit hlavně rybí obsádku před úhynem, nikoli tok pod rybníkem před znečištěním. Aktuálně se průmyslová hnojiva nepoužívají prakticky vůbec (asi už by je ani nikdo nepovolil) a hnůj a kejda se využívá obvykle v množstvích zlomku uvedených maximálních dávek (hnoje už je relativně málo). Přípustné dávky uváděné v MP ovšem dobře ilustrují úroveň (zastaralost) dosud platného MP a také vysvětlují, jak to, že se z našich rybníků staly po druhé světové válce vysoce eutrofní nádrže.

Násada kapra dvou či tříletého (K2, K3) se přípouští do 500-1 000 ks na 1 ha rybníka. Při hmotnosti K2 zhruba mezi 0,2-0,5 kg to znamená nasazení zhruba 300-400 kg ryb na 1 ha, což není málo. Na konci roku lze pak očekávat velmi zhruba 1-2 tuny ryb na hektar. Zdá se, že právě v okamžiku, kdy se rozhoduje o hmotnosti nasazené rybí obsádky, lze do procesu zasáhnout. Pokud úředníci přípouští – při již zmíněném povolování k nakládání s vodami – příliš vysokou biomasu nasazované rybí obsádky, budou následovat i vysoké krmné dávky obilovin, což znamená i vysoký vstup fosforu a organických látek.

Zásadním problémem je, že naprostá většina rozhodujících úředníků není rybářům po odborné stránce ani zdaleka rovnocenným partnerem – nevyznají se ani v chovu ryb, ani ve fungování rybníků. Ani jim to nelze vyčítat, protože se převážně věnují jiným otázkám a rybníků je strašně moc na to, aby mohli zodpovědně zvážit situaci

na každém z nich. Navíc existuje minimum využitelných dat o kvalitě vody a v zásadě žádná o zooplanktonu. Přitom struktura zooplanktonu je pro určení způsobu hospodaření na rybníce – a také pro kvalitu odchovaného kapra – zásadní. Na to pamatuje i MP, když říká, že: „v první polovině sezóny by měl být přítomen podíl hrubého dafniového zooplanktonu a v druhé polovině sezóny by měl převažovat velikostně střední zooplankton při použití regulačního příkrmování.“ Jenže najít rybník s takovým zooplanktonem je v realu těžké, což znamená obecně přehuštěné rybí obsádky. Pokud by se ale podařilo alespoň v první polovině sezóny udržet hrubý dafniový

ani rybáři samotní. Aktuálně platné NV č. 401/2015 Sb. připouští pro tekoucí vody 0,15 mg/l jako roční průměr, ale pro dobrý ekologický stav je přijatelná hodnota pouze 0,035 mg/l v horských bystřinách a 0,070 mg/l na dolních tocích řek. Kterými čísly se tedy řídit?! Má být brán v otázkách kvality vody stále zřetel na metodický pokyn minimální právní síly, navíc když na něj žádný z vyšších předpisů neodkazuje?! Proti univerzální platnosti NV č. 401/2015 Sb. se rybáři hystericky ohrazují s tím, že za všechno může znečištění z obcí, které oni v rybníce vylepšují (viz jiný náš článek). Jsme toho názoru, že obecné předpisy pro jakost vody by měly platit i pro rybníky, a to

zřejmě k řešení rybníků nakonec přece jen dostaneme – ale až za pár let, až budeme mít pohromadě dostatek údajů. Je třeba skutečně čekat tak dlouho?

KARDINÁLNÍ PROBLÉM - KONTROLA DODRŽOVÁNÍ PŘEDPISŮ

Pokud legislativa něco stanoví, měla by existovat kontrola a vymahatelnost. A to je podle našeho názoru aktuálně snad největší slabina celé věci. Rybáři už nejsou povinni rozbory vody z rybníků zajišťovat a jiný subjekt není schopen obrovský počet lokalit monitorovat. Různé studie sice probíhají, ale ty postihují jen minimum lokalit. Údajů je tedy naprostý nedostatek. Navíc, jak již bylo uvedeno, kontrola hospodaření na rybnících je naprosto nedostatečně zajištěna i personálně, a to jak co do kapacity, tak co do odbornosti pracovníků. Je například zcela absurdní, že by při stávajícím personálním zabezpečení někdo chodil kontrolovat ustanovení VZ, zda „... množství podávaných krmiv bylo rybí obsádkou zkonsumováno a nedošlo tak ke zhoršení jakosti vod.“ Přitom se jedná o zásadní podmínku, která umožňuje rybářům dokonce ani nesledovat jakost vody. V současné praxi někde dochází k tomu, že jsou přísným úředníkem – který ale nemá dostatek podkladů ani znalostí – rybáři omezování příliš. Na většině území ale převažuje praxe, kdy si rybáři víceméně dělají, co chtějí. Alespoň podle našeho názoru. Někteří úředníci by se do diskuse v rámci povolování nakládání s vodami i byli ochotni pustit, pokud by jim „někdo“ poskytl jasné podklady o situaci v dané lokalitě. A takový subjekt aktuálně neexistuje. Potenciálně by to měli být podle našeho názoru zejména pracovníci státních podniků Povodí. Tam se této otázce věnujeme jednak z pohledu látkových bilancí, kdy se snažíme posoudit vliv rybníků na látkové toky a eutrofizační procesy v některých subpovodích, a jednak z pohledu povinnosti zajistit dosažení dobrého ekologického stavu útvarů povrchových vod. Do řešení problematiky by se měly razantně zapojit také výzkumné ústavy a akademická sféra pracující buď v rámci dobře koncipovaných grantů, anebo přímo na objednávku krajských úřadů. Současné aktivity je bohužel nutné stále hodnotit jako velmi nedostatečné.

V poslední době se zdá být jako zajímavá možnost využívat spektrozonačních snímků z družic či leteckého průzkumu, podle

Střevlička východní (*Pseudorasbora parva*). Foto Jindřich Duras

zooplankton, důsledkem by byla značně průhledná voda, která by umožnila alespoň omezený růst ponořené vegetace a život potápivých vodních ptáků či obojživelníků.

Poznámka:

Otázka je ještě složitější o přítomnost zavlečených invazních druhů, např. střevličky východní či karase stříbřitého, které mohou mít i za nízké biomasy kapra na zooplankton fatální vliv. Těmto nepříjemnostem lze čelit např. smíšenou rybí obsádkou kapra s candátem. To ale vyžaduje dobré kyslíkové poměry a málo zabahněný rybník – tedy i lepší jakost vody a ekologičtější hospodaření. Řešit lze v zásadě všechno, ale ne za plné intenzity hospodaření.

V oblasti jakosti vody uvádí metodický pokyn jako nejvyšší přijatelnou koncentraci fosforu celkového 0,40 mg/l. To je z pohledu povrchových vod dnes extrémně vysoké číslo, v jehož obhajitelnost už nevěří

minimálně pro poslední rybník v soustavě. Pokud je podezření na významný vliv odpadních vod, pak je třeba se věcí dále zabývat s cílem navrhnout opatření, jak obecných standardů dosáhnout.

Poznámka:

Sem patří i téma „staré ekologické zátěže“, tedy fosforu uloženého v bahně. Ale je otázka, zda se na tomto zatížení nepodíleli alespoň z části svým nemoudrým hospodařením právě rybáři.

NAŘÍZENÍ VLÁDY Č. 401/2015 SB. A RÁMCOVÁ SMĚRNICE

Těmto legislativním předpisům už není třeba se podrobně věnovat. Za důležité považují říci, že (1) v NV se s žádnou výjimkou pro jakost vody v rybnících nepočítá a (2) v rámci řešení otázky, proč nedosahujeme dobrého ekologického stavu na vodních tocích s četnými rybníky v povodí, se

nichž lze odhadnout koncentrace chlorofylu ve vodě, tedy biomasu řas a sinic. Bylo by tak snazší monitorovat určité území a fyzicky kontrolovat jen vybrané lokality.

ZÁVĚR

Z pohledu rozhodování o způsobu hospodaření na rybnících, a tedy i z pohledu kvality vody je dnes paradoxně nejvíce používán dokument nejnižší právní síly, navíc notně již zastaralý a bez opory v předpisech nadřazených: metodický pokyn ZP03/2003. Nahradit ho vyhláškou,

jak výslovně požaduje Vodní zákon, ale nepůjde, dokud nebude politická vůle. A ta aktuálně není. Na rybníky je zatím krátká i evropská Rámcová směrnice, protože jsme do ní v Česku rybníky ještě nedokázali zařadit. Směrem ke zlepšení jakosti vody mohou pozitivně působit zejména ustanovení zahrnutá vodoprávními úřady do povolení k nakládání s vodami, která by měl mít každý rybník. Potíží je v tom, že problematika rybníků v souvislosti s kvalitou vody je dlouhodobě podceňována, takže i personální zajištění této otázky je naprosto (!)

nedostatečné. Produkčním rybářům taková situace v zásadě vyhovuje, protože jim skoro nikdo do jejich sféry vážněji nemluví a jejich lobby je velmi silná. Ke zlepšení situace může vést jedině intenzivní pořizování a hodnocení dat o rybnících, a to nejen pro získávání obecných poznatků, ale také k řešení konkrétních situací v rámci jednotlivých rybníčních soustav.

